

CZU: 342.841 + 347.53

INVALIDAREA SCRUTINULUI – SANCTIUNE CA FORMĂ A RĂSPUNDERII CONSTITUȚIONALE

Alexandru ARSENI

Universitatea de Stat din Moldova

Moto:

***Orice persoană își exercită drepturile și libertățile
constituționale cu bună-credință, fără să încalce
drepturile și libertățile altora
(art.55 din Constituția Republicii Moldova).***

Răspunderea constituțională este o formă a răspunderii juridice având ca obiect activitatea organelor etatice în persoana oficialilor (deputați, șef de stat). Persoanele oficiale nominalizate acced în funcție în baza procesului electoral – unicul mecanism juridico-statal având la bază exprimarea voinței autentice a alegătorilor.

Anume această stare firească și democratică impune a crea condiții legale și legitime pentru procesul electoral, inclusiv totalizarea alegerilor.

Însă, crearea acestor condiții nu garantează asigurarea autenticității voinței poporului ca bază unică a puterii de stat. Se impune finalitatea procesului, fără care toate intențiile pot fi ineficiente. Adică, este necesar de a determina și sancțiunile respective în caz de încălcare a legislației electorale. Aceste sancțiuni, în funcție de etapa la care au fost depistate, trebuie aplicate față de subiectul care le-a săvârșit.

O situație aparte cu un tratament special este falsificarea rezultatelor votării. Această faptă ilicită perturbază și denaturează autenticitatea voinței poporului în procesul de delegare a suveranității naționale prin reprezentarea organelor eligibile: deputați, șef de stat, consilieri, primari. Anume din aceste considerente se impune sancțiunea – invalidarea alegerilor ca formă de răspundere constituțională pentru încălcarea legislației electorale. Invalidarea atrage după sine declararea scrutinului nul cu organizarea de noi alegeri în baza prevederilor Codului electoral.

Cuvinte-cheie: *validare, invalidare, voință, autenticitate, putere de stat, delegare, reprezentativitate, sancțiune, răspundere constituțională, suveranitate.*

INVALIDATION OF ELECTIONS – PENALTY FORM OF CONSTITUTIONAL RESPONSIBILITY

Motto:

***Every person exercises his/her constitutional rights
and freedoms in good faith, without violating
the rights and freedoms of others
(art.55 of the Constitution of the Republic of Moldova).***

The Constitutional responsibility is a form of legal liability that has as its object the activity of the constitutional bodies in the person of the officials (deputies, heads of state). The official nominees accede to position on the basis of the electoral process the only juridical-state mechanism based on the expression of the voters' genuine will.

It is this natural and democratic condition that imposes to create the legal and legitimate conditions for the electoral process, including the aggregation of elections.

But the creation of these conditions does not guarantee the authenticity of the will of the people as the unique basis of state power. The finality of the process is imposed, without which all intentions may be ineffective. It is also necessary to determine the respective penalties in case of violation of the electoral legislation. These penalties, depending on the stage at which they were detected, must be applied to the subject that committed them.

A special situation with special treatment is the falsification of voting results. This illicit deed disturbs and distorts the authenticity of the will of the people in the process of delegating national sovereignty by representativeness to the eligible bodies Deputies, Head of State. It is for these reasons that the penalty is imposed - the invalidation of elections as a form of constitutional responsibility for violation of the electoral legislation. Invalidation entails the declaration of the null vote with the organizing of new elections on the basis of the provisions of the Electoral Code.

Keywords: *validation, invalidation, will, authenticity, state power, delegation, representativeness, penalty, constitutional responsibility, sovereignty.*

Introducere

De remarcat faptul că literatura de specialitate concepe răspunderea constituțională a parlamentarilor, a șefului de stat, a prim-ministrului, guvernului și a membrilor acestuia.

Ca urmare, literatura de specialitate din ultimii ani a abordat, în mod special, răspunderea constituțională a deputaților, a șefului de stat, a prim-ministrului și a membrilor Guvernului. Această răspundere intervine în cazul în care oficialitățile nominalizate au încălcat legislația în vigoare ce ține de exercițiul funcției în baza mandatului atribuit legal. Astfel, problema abordată și-a găsit reflectare în monografiile, manualele și articolele științifice ale diversilor autori. În baza studiului acestora ne convingem de faptul că în literatura de specialitate la capitolul răspundere constituțională pentru încălcarea legislației electorale întâlnim poziții controversate.

Așa, de exemplu, unii doctrinari în lucrările lor trec cu vederea, nu abordează problema în cauză (T.Cârnaț, G.Vrabie, C.Ionescu, I.Deleanu).

Alt grup de autori (I.Muraru, E.S. Tănăsescu) acceptă posibilitatea anulării alegerilor parlamentare sau prezidențiale [1], dar nu invocă răspunderea constituțională.

Un alt grup de doctrinari abordează subiectul pe care îl investigăm doar prin prisma „contenciosului electoral” ca o „garanție a organizării și desfășurării alegerilor [2]. Totodată, V.Popa formulează două forme de răspundere pentru acțiuni ilicite în organizarea și desfășurarea alegerilor: răspunderea „contravențională și penală” [3].

O poziție aparte în dinamică are I.Guceac, care în manualul „Curs elementar de drept constituțional” nu reflectă în niciun mod problema privind răspunderea constituțională pentru încălcarea legislației electorale. În același timp, în monografia „Dreptul electoral” autorul nominalizat în mod direct utilizează sintagma „răspunderea pentru încălcarea legislației electorale” identificând trei forme ale acesteia: „1) răspunderea constituțională; 2) răspunderea convențională; 3) răspunderea penală” [4].

Din cele expuse rezultă că răspunderea constituțională pentru încălcarea legislației electorale, cu excepția studiului constituționalistului I.Guceac, care a și utilizat sintagma „răspunderea constituțională pentru încălcarea legislației electorale”, este expusă la modul general, inclusiv la compartimentul sancțiuni, cu excepția cazurilor când e vorba de răspunderea penală și cea contravențională.

Iată de ce considerăm oportun de a cerceta răspunderea constituțională pentru încălcarea legislației electorale în toată complexitatea ei. Aceasta deoarece procesul electoral este unicul mecanism juridico-statal de delegare a exercițiului suveranității naționale prin reprezentarea organelor eligibile: deputați, șef de stat, consilieri, primari.

Delegarea se realizează prin expunerea voinței poporului suveran, voință expusă în mod liber fără nicio imixtiune din exterior sau falsificarea rezultatelor votării. Să ne referim la alegerile prezidențiale din noiembrie 2016 din Republica Moldova. În procesul validării mandatului de Președinte Curtea Constituțională a depistat un șir de încălcări ale „principiului onestității alegerilor” [5] adoptând cu această ocazie șase adrese către Parlamentul Republicii Moldova [6].

Constatăm cu regret că în cadrul campaniei electorale organele abilitate cu funcții în procesul electoral nu și-au onorat obligațiile, însă nu au fost sancționate în niciun fel, iar adresele Curții Constituționale au rămas fără replici, scrutinul fiind validat.

În temeiul prevederilor Legii cu privire la Curtea Constituțională, „observațiile (constatările) Curții Constituționale privind lacunele (omisiunile) reglementărilor normative, cauzate de nerealizarea unor prevederi constituționale, indicate în adresă, urmează să fie examinate de autoritatea vizată care, în termen de cel mult trei luni, va informa Curtea Constituțională despre rezultatele examinării” [7].

Astfel, a fost sfidată atât voința alegătorilor, cât și legislația în vigoare. Toate acestea ne-au și determinat să ne expunem poziția în studiul de față.

Scopul propus în prezentul demers științific constă în analiza cazurilor de încălcare a legislației electorale care nemijlocit atenuază și periclitează expunerea autentică a voinței poporului în procesul delegării exercițiului suveranității naționale prin reprezentarea organelor eligibile (deputați în Parlament, șef de stat). Și, în legătură cu aceasta, legitimitatea aplicării, în caz de încălcare a acestei proceduri, a sancțiunii sub formă de invalidare a rezultatelor scrutinului (ca formă de răspundere constituțională cu toate consecințele legale).

În ceea ce privește răspunderea sub forma penală sau contravențională, aceasta constituie un subiect aparte, asupra căruia nu ne vom pronunța, excepție făcând doar răspunderea penală în cazurile în care în mod direct este atacată autenticitatea voinței alegătorilor.

Întru materializarea scopului determinat am trasat ca repere de cercetare următoarele *obiective*:

- a) Identificarea cazurilor de încălcare a legislației electorale și a impactul lor asupra autenticității voinței poporului în procesul delegării exercițiului suveranității naționale prin reprezentare;
- b) Determinarea formei de răspundere constituțională, inclusiv a sancțiunii, pentru încălcarea legislației electorale;
- c) Stabilirea acțiunilor legale necesare de urmat după aplicarea sancțiunii.

I. Concepții doctrinare privind răspunderea

Se știe că, în linii generale, răspunderea reprezintă un „complex de drepturi și obligații conexe care, în conformitate cu legea, se nasc ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat, prin aplicarea sancțiunilor juridice” [8].

Dezvoltând această definiție cu aplicarea concretă la răspunderea constituțională, constatăm că ea reprezintă „o formă a răspunderii juridice care survine pentru încălcarea normelor constituționale sau a altor izvoare de drept constituțional sub forma unor consecințe nefavorabile prevăzute de însăși Constituția sau de legile constituționale” [9].

Răspunderea, în viziunea doctrinarului I.Guceac, este „o noțiune legată în mod esențial de cea a îndatoririi legale” [10]. La această concluzie autorul ajunge pornind de la ideile juristului austriac H.Kelsen, potrivit căruia „un individ este obligat să se comporte într-un anumit fel dacă comportamentul contrar constituie condiția unui act coercitiv (ca sancțiune)” [11].

Răspunderea pentru încălcarea legislației electorale este considerată de către I.Guceac „instrument de drept public care asigură interesul poporului în calitatea acestuia de deținător inclusiv al suveranității naționale în procesul de realizare de către cetățeni a drepturilor electorale și a dreptului de participare la referendum” [12].

Astfel, este o concepție științifică argumentată pe care o împărtășim și noi. Anume această stare firească a fenomenului impune aplicarea sancțiunilor față de violatori, sancțiuni administrative, contravenționale, penale și, în final, invalidarea alegerilor în organul respectiv, în calitate de sancțiune a răspunderii constituționale.

Legitimitatea puterii de stat rezidă în autenticitatea voinței poporului ca unic titular al suveranității naționale. Această voință trebuie să fie exprimată în mod liber fără niciun amestec din afară indiferent de la ce subiect ar interveni. Când o asemenea imixtiune este depistată, trebuie să intervină răspunderea constituțională sub formă de invalidare a rezultatelor scrutinului cu numirea de noi alegeri în condițiile Codului electoral. În același timp, considerăm că subiecții vinovați de încălcarea legislației electorale trebuie să răspundă contravențional ori penal, în funcție de componența ilegalității, stabilită fie în Codul contravențional, fie în Codul penal.

Punând la bază criteriul ramural al normelor care fundamentează răspunderea, I.Guceac cu care ne solidarizăm și noi, distinge trei forme de răspundere pentru încălcarea legislației electorale, și anume:

- 1) răspunderea constituțională (conform dreptului electoral);
- 2) răspunderea contravențională;
- 3) răspunderea penală [13].

De asemenea, autorul face o clasificare a răspunderii pentru încălcarea legislației electorale pornind de la subiecții încălcării, condițiile răspunderii și conținutul normativ al sancțiunii.

Astfel, luând în calitate de criteriu *subiectul*, menționează următoarele:

I. Răspunderea constituțională (conform dreptului electoral) poate fi:

- a) răspunderea juridică a organelor electorale;
- b) răspunderea juridică a candidaților, asociațiilor electorale și a altor subiecte de drept electoral.

II. În cazul răspunderii contravenționale distingem:

- a) răspunderea contravențională a persoanelor fizice;
- b) răspunderea contravențională a persoanelor juridice;
- c) răspunderea contravențională a subiecților speciali de drept contravențional (funcționari publici, membri ai organelor electorale, președinți ai organelor electorale” [14].

Punând la bază criteriul *pericolului social al faptei ilicite*, considerăm oportună următoarea ordine a răspunderii juridice pentru încălcarea legislației electorale:

- a) răspunderea constituțională;
- b) răspunderea penală;
- c) răspunderea contravențională.

În această ordine de idei vom și expune pe parcurs esența diferitor forme de răspundere juridică.

II. Formele de răspundere pentru încălcarea legislației electorale în coraport cu subiecții raporturilor electorale

1. Răspunderea constituțională:

a) Răspunderea constituțională a autorităților și a funcționarilor electorali

Răspunderea constituțională cu implicarea organelor electorale.

Conform art.26, 28, 31 din Codul electoral [15], organele electorale (Birourile electorale ale secțiilor de votare; Consiliile electorale de circumscripție; Comisia Electorală Centrală) răspund de întreg procesul electoral. Iată de ce blocarea activității lor periclitează întreg procesul electoral și, în același timp, blochează exercitarea dreptului electoral al alegătorului.

Cele spuse presupun răspunderea constituțională a organelor electorale.

În conformitate cu art.20 din Codul electoral, răspunderea membrilor Comisiei Electorale Centrale include revocarea din funcție. Cauzele intervenției revocării înaintate de către organele care au desemnat persoanele respective, precum și de către membrii Comisiei Electorale Centrale, sunt următoarele:

- fac parte din partide și din alte organizații social-politice care au desemnat candidați la funcțiile publice eligibile;
- participă la activități politice;
- fac declarații în favoarea sau defavoarea concurenților electorali;
- contribuie la activitățile pe care le desfășoară concurenții electorali, cu excepția exercitării atribuțiilor prevăzute de Codul electoral;
- comit fapte incompatibile cu calitatea pe care o au.

În acest context vom remarca faptul că acțiunile prevăzute la subpunctele (a) și (c) țin nemijlocit de statutul membrului Comisiei Electorale Centrale și nu au tangență cu procesul electoral.

În ceea ce privește acțiunile stabilite în subpunctele b), c), d) – ele țin nemijlocit de procesul electoral, fapt ce impune nu însăși „revocarea”, dar și o sancțiune contravențională. Paralel, concurentul electoral în favoarea căruia s-au întreprins aceste acțiuni trebuie avertizat sub riscul de a fi eliminat din cursa electorală. Și aceasta deoarece există o legătură cauzală între concurentul electoral și acțiunile membrului Comisiei Electorale Centrale.

Astfel, se va asigura autenticitatea voinței poporului, iar sancțiunile se vor încadra plenar în răspunderea constituțională pentru încălcarea legislației electorale. Totodată, va spori și răspunderea concurenților electorali la funcțiile respective: șef de stat, deputat în Parlament etc.

b) Răspunderea constituțională a candidaților, asociațiilor electorale și a altor subiecți de drept electoral (alegerile deputaților)

Răspunderea electorală a acestor subiecți nu este suficient de bine determinată de Codul electoral prin art.80 și necesită, în viziunea noastră, modificări calitative, substanțiale, care ar asigura o concurență sănătoasă a candidaților electorali. Articolul 89 din Codul electoral, intitulat „Alegerile deputaților în Parlament”, prevede următoarele:

(1) Comisia Electorală Centrală, în termen de 48 de ore de la totalizarea rezultatelor alegerilor, prezintă Curții Constituționale pachetul de acte, precum și listele deputaților aleși și candidații supleanți.

(2) Primind actele respective, Curtea Constituțională în termen de 10 zile le supune examinării privind legalitatea alegerilor. Ca rezultat, Curtea Constituțională adoptă un aviz prin care a) confirmă sau b) infirmă rezultatele alegerilor.

Alegerile se încadrează în principiul legitimității atât timp cât exprimă voința autentică a poporului – a corpului electoral.

a) Confirmarea rezultatelor alegerilor

În cazul avizului pozitiv, Curtea Constituțională validează mandatele deputaților aleși și confirmă listele candidaților supleanți. La rândul său, Comisia Electorală Centrală eliberează legitimații deputaților aleși.

b) Infirmary rezultatelor alegerilor

Dacă Curtea Constituțională, în urma examinării materialelor prezentate de către Comisia Electorală Centrală, stabilește că în procesul alegerilor și/sau la numărarea voturilor au fost comise încălcări ale Codului electoral, care au influențat rezultatele votării și atribuirea mandatelor, alegerile sunt declarate nule.

Suntem în prezența asigurării legitimității exprimării voinței poporului. Ca sancțiune apare invalidarea alegerilor și declararea lor nule.

Cine suportă sancțiunea?

Evident nu alegătorii, nu corpul electoral. Aceasta se referă la: organele electorale, ministere, concurenții electorali, alți subiecți.

Concomitent cu invalidarea alegerilor se vor aplica și sancțiunii penale sau, după caz, contravenționale subiecților de drept care au comis fapta ilicită de încălcare a legislației electorale.

c) Răspunderea constituțională a șefului de stat

Astfel, art.111 din Codul electoral se referă la stabilirea alegerilor Președintelui Republicii Moldova.

În termen de 10 zile de la primirea actelor de la Comisia Electorală Centrală, Curtea Constituțională adoptă un aviz prin care ori a) confirmă ori b) infirmă legalitatea alegerilor.

a) Confirmarea legalității alegerilor Președintelui

Articolul 112 din același Cod prevede expres că Curtea Constituțională confirmă rezultatele alegerilor și validează alegerea Președintelui, adoptând o hotărâre în acest sens, care se publică imediat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

b) Infirmitatea alegerilor Președintelui

Situația este prevăzută de art.115 din Codul electoral: dacă Curtea Constituțională, în procesul examinării actelor, stabilește că, în procesul alegerilor și/sau la numărarea voturilor, au fost comise încălcări ale Codului electoral care au influențat rezultatele alegerilor, alegerile sunt declarate nule, prin hotărârea respectivă.

O problemă nu mai puțin importantă este *Referendumul republican privind demiterea Președintelui*.

Conform art.167 din Codul electoral, Comisia Electorală Centrală emite Curții Constituționale spre examinare actele referendumului. Curtea, în termen de 10 zile, va emite o hotărâre prin care va a) confirma sau b) infirma rezultatele referendumului republican.

Iar art.168 din același Cod stabilește că hotărârea adoptată prin referendum republican se publică într-o ediție specială a Monitorului Oficial al Republicii Moldova, care intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial.

Nulitatea referendumului este prevăzută de art.172 „Referendumul republican nul”. Conform acestui articol, Curtea Constituțională declară nul referendumul republican dacă în timpul votării sau numărării voturilor au fost comise încălcări grave ale prevederilor Codului electoral, care au influențat rezultatele referendumului în întregime. Sintagma „încălcare grave” și conținutul acestora nu au fost stipulate expres de legislația noastră electorală, urmând să fie determinate de Curtea Constituțională. Aceasta va ține cont de prevederile normelor penale.

2. Răspunderea penală

În fond, sintetizând concepțiile doctrinare, delictul electoral îl putem defini ca acea conduită, acțiune sau omisiune care aduce atingere procesului electoral și voinței autentice a corpului electoral într-un stat democratic și de drept.

Codul penal al Republicii Moldova în mod special formulează componentele de infracțiune ce se încadrează în delictul electoral.

Astfel, art.181 din Codul penal prevede răspunderea penală în cazul împiedicării exercitării libere a dreptului electoral sau împiedicării activității organelor electorale.

Două categorii de subiecți sunt vizați în prevederile acestui articol: a) alegătorul și b) organele electorale.

Alegătorul și numai el dă legitimitate procesului și rezultatelor votării în calitate de suveran. Din aceste considerente, împiedicarea exercitării dreptului electoral afectează voința autentică a alegătorilor.

Răspunderea penală, reglementată de Codul penal, ține de acțiune – coruperea alegătorilor, care, potrivit (art.181²), se exprimă prin:

a) finanțarea ilegală a partidelor politice sau a campaniilor electorale;

b) încălcarea modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale.

Ambele domenii țin nemijlocit de activitatea partidelor politice, dat fiind că ele sunt beneficiarii rezultatelor acestor acțiuni. Altă încălcare este falsificarea rezultatelor votării (art.182).

Făptașii acestor acțiuni sunt:

a) persoana fizică care încalcă procedura de vot și, deci, poartă răspundere personal, fără a afecta situația concurentului electoral;

b) organele electorale care falsifică rezultatele votării. În cazul dat răspunderea penală o poartă organul electoral, cu impact asupra concurentului electoral. Aceasta deoarece ipotetic și concurentul electoral a contribuit prin reprezentantul său la falsificarea rezultatelor votării.

Răspunderea contravențională – formă de răspundere juridică pentru încălcarea legislației electorale.

Literatura de specialitate dă diferite definiții noțiunii de răspundere contravențională. Scopul nostru nu constă în analiza tuturor acestor definiții; în mod generic, vom utiliza doar una dintre acestea.

Astfel, într-o viziune, pe care o împărtășesc și doctrinarii A.Țiclea și I.Guceac, răspunderea contravențională este concepută ca „formă a răspunderii juridice ce constă în sancționarea persoanelor (fizice sau juridice) vinovate de încălcările dispozițiilor legale care prevăd și sancțiuni contravenționale” [16]. Răspunderea contravențională intervine în cazul săvârșirii unor contravenții electorale. În literatura juridică întâlnim diverse definiții ale contravenției.

O definiție a contravenției întâlnim în sfera reglementărilor normative. Astfel, art.10 din Codul contravențional al Republicii Moldova stipulează că se consideră contravenție „fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută în prezentul cod și este pasibilă de sancțiune contravențională” [17].

În ceea ce ține de contravențiile administrative în domeniul procesului electoral, Codul contravențional stabilește următoarele fapte ilicite de acest gen:

- a) nefurnizarea de către persoane cu funcție de răspundere a datelor și materialelor solicitate de organul electoral, precum și neîndeplinirea hotărârii acestuia, în limitele componentei;
- b) distrugerea, deteriorarea intenționată prin orice mod a listei electorale sau a afișei electorale, sau a listelor de subscripție pentru susținerea inițierii referendumului;
- c) acceptarea deliberată a persoanei de a fi înscrisă în mai multe liste de candidați;
- d) neaducerea la cunoștință publică de către membrii comisiilor electorale a propunerilor de desemnare a candidaților sau a problemelor supuse referendumului;
- e) utilizarea de către partidele politice a unor fonduri nedeclarate, neconforme sau venite din străinătate;
- f) împiedicarea accesului în localul de votare;
- g) refuzul de a executa dispozițiile președintelui biroului electoral al secției de votare privind asigurarea ordinii în localul de votare și pe teritoriul aferent;
- h) neînmânarea nejustificată a buletinului de vot persoanei înscrise în lista electorală sau înmânarea către un singur alegător a mai multor buletine decât este prevăzut de lege;
- i) părăsirea nemotivată a localului de votare înainte de începerea totalizării rezultatelor alegerilor sau rezultatelor referendumului și până la semnarea procesului-verbal;
- j) continuarea agitației electorale sau a agitației pentru susținerea referendumului în ziua imediat anterioară zilei votării ori în ziua votării;
- k) scoaterea din localul secției de votare a buletinului de vot înmânat pentru votare.

Dacă aceste fapte ilicite se depistează în cadrul desfășurării procesului electoral și sunt vizibile, urmează ca organele abilitate să sancționeze subiecții implicați.

În cazul acțiunilor prevăzute lit.e) se aplică sancțiune complementară – lipsirea de alocații de la bugetul de stat.

Tipurile clasice de sancțiuni: a) avertisment și b) anularea înregistrării.

a) *Avertismentul*. Sancțiunile pentru încălcarea legislației electorale în formă de avertisment se aplică prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale în cazul oricărei alegeri, iar în cazul alegerilor locale – prin hotărârea consiliilor electorale de circumscripție.

Avertismentul repetat este urmat de sancțiunea complementară. Astfel, în cazul aplicării repetate a avertismentului în cursul unei perioade electorale pentru încălcări privind finanțarea campaniei electorale, Comisia Electorală Centrală aplică partidelor politice înregistrate în calitate de concurenți electorali sancțiunea sub formă de lipsire de alocații de la bugetul de stat pentru o perioadă de la 6 luni până la un an.

b) *Anularea înregistrării*. Această formă de sancțiune se aplică la solicitarea Comisiei Electorale Centrale în toate cazurile, iar în cazul alegerilor locale – și la solicitarea consiliului electoral de circumscripție. În ambele ipostaze anularea înregistrării în calitate de concurent electoral se face prin hotărâre judecătorească definitivă.

Pentru adoptarea hotărârii respective instanța de judecată trebuie să constate una dintre următoarele circumstanțe:

- a) folosirea de către concurentul electoral a fondurilor financiare și materiale nedeclarate sau depășirea cheltuielilor peste plafonul mijloacelor din fondul electoral. Aceste circumstanțe au suport juridic de sine stătător;
- b) utilizarea de către concurentul electoral a mijloacelor financiare străine;

- c) nesuspendarea din funcție de către candidatul care are această obligație. Procedura este următoarea: a) se anulează înregistrarea candidatului independent; b) din lista concurentului electoral (partid, bloc electoral) se exclude candidatul respectiv;
- d) implicarea sub orice formă în acțiuni de agitație electorală a persoanelor care nu sunt cetățeni ai Republicii Moldova (*n.a.* - acțiune interzisă prin art.47 alin.(2²) din Codul electoral).

În cazurile menționate, Comisia Electorală Centrală sau consiliul electoral de circumscripție adresează Curții de Apel Chișinău (în cazul alegerilor parlamentare și prezidențiale) sau instanței de judecată în a cărei rază teritorială se află consiliul electoral respectiv o cerere de anulare a înregistrării concurentului electoral, acestea adoptând o hotărâre în acest sens.

Pentru adoptarea hotărârii de excludere a concurentului electoral instanța are la dispoziție până la 5 zile, dar nu trebuie să depășească ziua anterioară alegerilor.

Evident că stabilirea fraudelor de încălcare a legislației electorale se face prin intermediul contenciosului electoral. În viziunea doctrinarului Gh.Iancu, acesta reprezintă „o instituție juridică de drept constituțional care cuprinde norme juridice ce reglementează procedura formulării și soluționării tuturor cererilor prin care se invocă încălcările regulilor referitoare la organizarea și desfășurarea alegerilor parlamentare și prezidențiale” [18].

Aceeași opinie o împărtășește și doctrinarul V.Popa [19], care însă nu susține ideea „clasificării contenciosului electoral în contencios electoral constituțional și administrativ” [20].

Alegerile reprezintă „un proces complex de acțiuni cu profunde semnificații practice la fiecare etapă a procesului electoral, dându-i un aspect legal și legitim, și nu doar suma aritmetică a voturilor exprimate” [21]. Tocmai această axiomă impune și controlul permanent asupra procesului electoral cu aplicarea sancțiunilor corespunzătoare delictelor comise la fiecare etapă.

Concluzii

Procesul electoral este unicul mecanism juridico-statal și democratic de delegare a exercițiului suveranității naționale prin reprezentarea organelor eligibile (parlament, șef de stat). Această delegare are la bază exprimarea voinței poporului ca bază a puterii de stat.

Numai autenticitatea voinței poporului exprimată prin alegeri libere a organelor eligibile asigură legitimitatea activităților și a actelor adoptate.

Pentru asigurarea legitimității puterii de stat această voință trebuie să se bazeze pe autenticitate, adică să fie liber exprimată, fără vreun amestec din exterior, în baza votului universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

În asemenea circumstanțe ne aflăm în prezența principiului autenticității exprimării voinței poporului, ceea ce presupune crearea condițiilor pentru a exclude manipularea, coruperea alegătorilor sau falsificarea rezultatelor votării.

Această realitate ne permite să formulăm următoarele concluzii.

1. În funcție de etapa la care au fost depistate încălcări ale legislației electorale, organele abilitate trebuie să aplice făptașilor sancțiuni. Dacă încălcările au fost depistate în procesul electoral, concurentul electoral, cu echipa lui, urmează să fie exclus din cursa electorală. Iar dacă încălcările și falsificările au fost depistate după alegeri, alegerile trebuie invalidate. Doar așa se va asigura principiul autenticității voinței poporului în calitate de bază a puterii de stat.

2. Dat fiind faptul că mecanismul juridico-statal de exercitare a suveranității prin reprezentare este reglementat direct în Constituție: art.2 alin.(1) concomitent cu dreptul fundamental exclusiv politic (art.38), se impune și reglementarea constituțională a răspunderii pentru încălcarea normelor dreptului electoral. Așa se argumentează răspunderea constituțională și, respectiv, se asigură.

3. Neaplicarea sancțiunii sub formă de invalidare a alegerilor ca răspundere constituțională pentru încălcările legislației electorale afectează autenticitatea voinței poporului ca bază a puterii de stat și, respectiv, atrage după sine nelegitimitatea organelor etatice și a actelor lor.

4. Invalidarea alegerilor nu scutește făptașul acțiunilor (inacțiunilor) ilicite de răspundere penală sau constituțională, în funcție de încadrarea faptei în circumstanța respectivă. O atare abordare poartă și un caracter de sporire a responsabilității atât a alegătorului, cât și a concurenților electorali.

Propuneri

Asigurarea unui proces electoral onest și autentic este condiția edificării unui stat de drept și democratic bazat pe principiile unanim recunoscute, inclusiv al legitimității și autenticității exprimării voinței poporului în calitate de bază a puterii de stat.

Asigurarea implementării în practică a acestor principii presupune crearea mecanismului statal inclusiv la nivel de reglementări normative. În acest context venim cu propuneri *de lege ferenda* privind asigurarea principiului autenticității voinței poporului.

În art.135 alin.(1) lit.d) și e) Constituția prevede doar „confirmarea” rezultatelor scrutinului, dar nu și invalidarea stipulată doar în Codul electoral. Considerăm oportun din punct de vedere constituțional de a completa lit.d) și e), din articolul indicat, astfel încât cuvântul „confirmă” să fie înlocuit cu sintagma „afirmă”, sau, după caz, „infirmă” și mai departe după text.

Totodată, propunem introducerea unui nou articol în Codul electoral, cu nr.80¹, intitulat „Răspunderea constituțională pentru încălcarea legislației electorale” având următorul conținut:

„(1) În cazul depistării încălcării legislației electorale în procesul electoral, Comisia Electorală exclude din cursa electorală concurentul electoral implicat.

(2) În cazul depistării încălcărilor electorale după încheierea procesului electoral sau depistarea falsificării rezultatelor votării, Comisia Electorală Centrală sau Curtea Constituțională invalidează rezultatele scrutinului.

(3) În caz de invalidare se organizează noi alegeri, conform prevederilor Codului electoral”.

Referințe:

- MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.-S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția a 14-a, vol.II. București: C.H. Beck, 2013, p.139.
- IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina LEX, 2007, p.438; POPA, V. *Drept public*. Chișinău, 1997, p.224.
- POPA, V. *Drept public*, p.228.
- GUCEAC, I. *Drept electoral*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.197-299.
- ARSENI, A. Onestitatea alegerilor – principiu edificator al legitimației puterii de stat prin prezentare. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.8, p.3-10 inclusiv.
- Hotărârea Curții Constituționale privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de președinte al Republicii Moldova, nr.34 din 13 decembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.2-8 (5925-5931), art.2.
- Legea cu privire la Curtea Constituțională, nr.317.XII din 13.12.1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.8, art.86.
- POPA, V. *Drept public*, p.204.
- COSTACHI, Gh. *Direcțiile principale ale edificării statului de drept în Republica Moldova*. Chișinău, 2009, p.279.
- GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.195.
- KELSEN, H. *Doctrina pură a dreptului*. București, 2000, p.155.
- GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.197.
- Ibidem, p.198.
- Ibidem.
- Codul electoral al Republicii Moldova, nr.1981 – XI-II. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.81, art.133.
- TICLEA, A. *Reglementarea contravențiilor*. București:Lumina Lex, 2003, p.6; GUCEAC, I. *Drept electoral*, p.201.
- Codul contravențional al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6/15.
- IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. p.440.
- POPA, V. *Drept public*, p.222.
- Ibidem, p.223.
- ARSENI, A. Omul – reperul axiologic cardinal al oricărui sistem politic. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.4(198), p.6-12.

Date despre autor:

Alexandru ARSENI, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: departament.public@mail.ru

Prezentat la 11.10.2018